

VÖRÖS ISTVÁN

A szabadság dalai

KAREL KRYL VERSEIRŐL

A magyar olvasók a cseh humorért rajonganak. És ez jól is van így. De nemcsak humor van a cseh kultúrában, tragikum is. Karel Kryl (1944–1994) életműve több cseh tragédiával forrt össze, abból nőtt ki, annak elviselésére született, aztán maga se bírta elviselni helyzetét, vagy úgy általában a helyzetet, ami szükségszerűen tragédiába torkollt. Vagy ez így túl sok, túl sötét? Karel Kryl 1968 óta az egyik legnépszerűbb cseh művész. Költő volt? Dalszerző? Énekes? Forradalmár? Örök lázadó? Földönfutó? A cseh Viszockij? Vagy épp a cseh Cseh Tamás – aki maga írja valóban versértékű dalszövegeit?

1968. augusztus 21-én bevonul a Varsói Szerződés (így Magyarország is) Csehszlovákiába, hogy megfékezze az ő sokkal szelídebb 56-jukat, vagyis a legbékésebb 68-at – az összes európai megmozdulás közül. Augusztus 22-én éjjel Kryl megírja a *Testvérekém, csukd rá a zárat* című dalt, amit egy vidéki gyár rádióstúdiójában azonnal fölvesznek, majd elküldik az ostravai rádiónak, és ezzel elindul a dal országos karrierje. Ez és *A vérpadok ura* lett a cseh ellenállás kifejezője, sőt lényegében maga az ellenállás a megszállás és a belügyekbe való beavatkozás ellen. A legsötétebb husáki időkben, a 70-es, 80-as években is, ha erdei kiránduláson vagy máshol tábortűz mellé telepedett néhány cseh, és gitár került elő, márpedig öt fő fölött garantáltan volt valakinél gitár, akkor a legnagyobb örömmel és cinkossággal ezeket a dalokat játszották. A már rég betiltott, és sehol nem kapható vagy meghallgatható dalokat.

Kryl az ország egyik legnépszerűbb énekes és hőse lett 1968–69-ben, majd 69 végén kénytelen volt Nyugat-Németországba emigrálni, ahol a Szabad Európa Rádió munkatársaként tevékenykedett. Hazájába csak húsz év múlva, 1989-ben térhetett vissza az anyja temetésére, de közben a bársonyos forradalom résztvevője is lett. Ő énekelte a rendszerváltást bejelentő nagy tömeggyűlésen egymillió ember előtt a Vencel téren a cseh himnuszt. Mellette a másik emblemikus énekes a husáki kor híres kollaboránsa, Karel Gott volt. Az ő duójuk már előrevetítette a bekövetkező változások felemáságát. Legalábbis Kryl felemásnak élte meg a változásokat, kiszolgáltatott idealista volt, aki élesen kritizálta a 90-es évek eseményeit, ellenezte Csehszlovákia szétválását, komoly közéleti harcokba keveredett, szinte az egész politikai nomenklatúra ellene fordult, támadások keresztüztüzebe került. Nem sokkal ötvenedik születésnapja előtt szívinfarktusban meghalt. Temetése a břevnovi temetőben legalább olyan politikai demonstrációvá változott, mintha még diktatúra lenne.

Dalai eredetiek, előadásmódja a jellegzetes 20. századi bárdé, a már említettekén kívül rokonának mondható Georges Brassens, Bob Dylan. Mint már többükről kiderült, szövegeik dallam és előadás nélkül is megállják a helyüket. Így van ez Kryl remek balladáit és korleíró szövegeit esetében is, de ha az olvasónak van egy kis ideje, érdemes előkeresni a dalokat és meghallgatni őket, mert csehül, a szöveget talán nem értve is tetszhetnek, tetszeni fognak. Lehet, hogy az itt közölt versek egy ilyen kettészakítás eredményeként jöttek létre, de a fordító már csak a szövegre mint versekre koncentrált, ugyanakkor igyekezett érzékeltetni a dallamot, hallhatóvá tenni, amennyire lehetséges a versformán is túl. A cseh és a magyar dalok zeneisége, akárcsak a prozódiaink, lényegében inkább ellentétei egymásnak; a csehről való fordítás legnagyobb nehézsége, hogy minden másképpen dallamos, mint nálunk. Ahogy a történelmi barikádnak is a másik felén voltak a magyarok 68-ban, mint a csehek, ha egyáltalán bárki észrevette itthon, hogy fél lábbal épp egy barikádon áll, és szembefut vele a Delacroix képéről ismerős félmeztelen nő, kezében egy kék, piros, fehér zászlóval.